té knize (kap. 5) o Samuelovi, že „nebyl se synů Aronových," mělo být spíše vyjádřeno takto: „Nebyl synem kněze". Bylo totiž zákonnou zvyklostí spíše to, aby po zemřelých knězích nastupovali jejich synové. Neboť otec Samuelův je počítán mezi Aronovy syny (ale knězem nebyl), ne však v tom smyslu, že by ho byl zplodil sám Aron, ale tak, jak slují Izraelovými syny všichni členové onoho národa.

Toto dílo začíná takto: „Přeslavné obce Boží" atd.

De civitate Dei – O Boží obci I

KNIHA I.



Předmluva.

V tomto díle, určeném a slíbeném tobě, předrahý synu Marcelline, rozhodl jsem se hájiti přeslavné Boží obce - ať již za tohoto běhu časů, kdy putuje mezi bezbožníky, žijíc z víry, nebo v oné stálosti věčného světla, jež nyní trpělivě očekává, dokud se spravedlnost neobrátí v soud, majíc potom dosáhnouti obzvláštním způsobem posledního vítězství a dokonalého míru, - proti těm, kdo dávají před jejím zakladatelem přednost svým bohům; dílo to bude rozsáhlé a krušné, ale naším pomocníkem jest Bůh. Vím totiž, jakých sil je třeba k přesvědčení pyšných o tom, jak veliká je moc pokory, jejímž působením všecky pozemské vrcholy, kolísající a vratké ve své pomíjejícnosti, převyšuje vznešenost - ne ta, kterou si osobuje lidská zpupnost, ale kterou propůjčuje božská milost. Neboť král a zakladatel této obce, o níž jsme se rozhodli pojednati, zjevil v Písmě svého lidu tuto zásadu božského zákona: „Bůh se pyšným protiví, ale pokorným dává milost" (Jak. 4, 6). Leč tuto Boží vlastnost si osobuje ve své nadutosti také pyšná duše, a lichotí jí, když se jí ve chvalořeči říká (Vergilius, Aen. VI, 853):

Šetřiti pokořených a válkou zkrušiti zpupné.

Proto ani o pozemské obci (která sice dychtí po panování, ale právě tou panstvíchtivostí je opanována, i když jí národové otročí) nelze přejíti mlčením nic, čeho účel tohoto započatého díla vyžaduje a k čemu se v něm příležitost naskytuje.

1. O protivnících jména Kristova, kterých barbaři při plenění Města pro Krista ušetřili.

Z ní totiž vyvstávají nepřátelé, proti kterým je třeba Boží obce hájit. Mnozí z nich však svůj bezbožný blud napraví a stanou se v ní zcela řádnými občany; druzí zase proti ní planou záštím tak plamenným a jsou nevděč-

ni k dobrodiní jejího Vykupitele tak očividným, že by dnes proti ní jazykem nešermovali, kdyby nenalézali na útěku před mečem nepřítele v jejích posvěcených místech život, na kterém si zakládají.

Což nejsou nepřáteli Kristova jména také ti Římané, kterých barbaři pro Krista ušetřili? Dosvědčují to hroby mučedníků a basiliky apoštolů, které za onoho drancování Města pojaly ve své zdi lidi vlastní i cizí, hledající u nich ochrany. Krvavý nepřítel řádil až po jejich práh, zde vražedníkova zběsilost uznávala mez, sem nepřátelé jatí soucitem vodili i ty, kterých byli ušetřili také mimo ona místa, aby nepadli do rukou jiným, kdo podobného soucitu neměli. Jakmile se právě tito lidé, jinde po zvyku dobyvatelů divoce řádící, blížili k těmto místům, krotla také celá jejich zabiječská zběsilost a honba po zajatcích ustávala. Tak vyvázlo mnoho lidí, kteří nyní křesťanství utrhají a pohromy, které to město vytrpělo, kladou za vinu Kristu, kdežto dobrodiní, kterých se jim dostalo, aby žili pro Kristovu čest, nepřičítají našemu Kristu, nýbrž svému osudu.

Ostatně kdyby trochu správně myslili, měli by spíše ta krutá a těžká utrpení se strany nepřátel přičítat oné božské prozřetelnosti, která lidi mravně zkažené ráda napravuje a kruší válkami a která takovýmito navštíveními zkouší i smrtelníky, žijící spravedlivě a chvalitebně; a osvědčili se, buďto je přenáší do lepšího života nebo je ještě ponechává na tomto světě pro jiný užitek. To však, že jich suroví barbaři proti válečnému mravu ušetřili, ať už pro Kristovo jméno kdekoliv, nebo na místech jménu Kristovu obzvláště zasvěcených, při tom prostorných a vybraných z přehojného milosrdenství k pojetí množství, to by měli přičítat křesťanství, za to vzdávati díky Bohu, a aby unikli trestajícímu věčnému ohni, utíkat se upřímně k jeho jménu, jehož mnozí z nich pokrytecky použili, aby unikli trestnému zániku časnému. Neboť mezi těmi, které vidíš drze a všetečně utrhati Kristovým služebníkům, je velká řada těch, kdo by byli za onoho neštěstí smrti neunikli, kdyby se byli nevydávali za Kristovy služebníky. A nyní ti nevděční nadutci a bezbožní blázni se zvráceným srdcem protiví jeho jménu, aby byli potrestáni věčnou tmou, - jménu, k němuž se utekli jen lstivým jazykem, aby mohli užívat časného světla.

2. Že nikdy žádné války nebyly vedeny tak, aby vítězové šetřili poražených kvůli bohům těch, které přemohli.

Bylo vylíčeno tolik válek, vedených i před založením Říma i po jeho vzniku a za jeho světovlády! Čtěte o nich a najděte některou obec, které

cizozemci dobyli a dobyvše jí ušetřili lidí, kteří se utekli do chrámů svých bohů, - nebo zda některý barbarský vůdce zakázal při vpádu do města zabíjet toho, kdo bude nalezen v tom či onom chrámu! Zdaž nespatřil Aeneas (Aen. II, 501), kterak Priamus svou krví

potřísnil oltářní oheň, jejž sám byl zanítil bohům?

Rovněž Diomedes a Odysseus (t. 167 nn),

pobivše stráž, jež hlídala na hradě trojském,
popadli svatou sochu a rukama zkrvavenýma
vínků božské panny se s drzou odvahou dotkli.

Není však pravda, co následuje:

Odtud počala slábnout a nazpět klesat a mizet
naděje Trojanů.

Potom arci zvítězili, potom Troju zničili ohněm a mečem, potom ubili Priama, který se uchýlil k oltáři. Ale Troja nezašla proto, že přišla o Minervu! Vždyť co ztratila Minerva předtím, že sama byla ztracena? Snad svoje strážce? Tak tomu jistě bude, teprve po jejich pobití mohla být totiž odnesena. Neboť ta socha neochraňovala lidi, ale lidé tu sochu. Proč ji tedy uctívali, aby střežila vlast a občany, když nebyla s to ostříhati svých strážců?

3. Jak nerozumná byla víra Římanů, že jim pomohou bůžkové Penati, kteří Troji uhlídati nemohli.

Hle, jakým bohům svěřili Římané ochranu Města, a ještě se z toho těšili! Ó toho nadmíru smutného poblouzení! Na nás se horší, když o jejích bozích mluvíme takto; ale nehněvají se na svoje spisovatele, kterým se za peníze učí zpaměti, a ještě ke všemu samy učitele uznali za hodny státního platu a hodností. Vždyť u Vergilia, kterého čtou hoši proto, aby jakožto básník veliký a ze všech nejslavnější a nejlepší napojil duše ještě útlé a nemohl být jen tak zapomenut - podle známého verše Horácova (List I, 2, 69):

Dlouho si zachová vůni, jíž jednou nasákla nová nádoba -

tedy u tohoto Vergilia Juno, nevražíc na Trojany, praví králi větrů Aiolovi, aby ho proti nim popudila (Aen. I, 67):

Národ mně nepřátelský se plaví Tyrrhenským mořem,
do Italie Troju i zdolané Penaty nesa.

Tak tedy těmhle poraženým Penatům měli rozumní lidé svěřit Řím, aby nebyl poražen? Ale tato Juno snad mluvila jako rozlícená žena, ne-

5. O obětech, kterých Bůh nevyžaduje, ale které chtěl na znamení toho, čeho vyžaduje.

Který blázen by si myslel, že toho, co se podává v obětech, Bůh k něčemu potřebuje? To dosvědčuje božské Písmo na mnoha místech; ale abychom to neroztahovali, stačí snad uvésti známý krátký výrok ze žalmu: „Řekl jsem Pánu: Bůh můj jsi ty; neboť mých statků nepotřebuješ“ (15,2). Nesmíme tedy věřiti, že by Bůh potřeboval dobytčat nebo jakékoliv jiné porušitelné a pozemské věci, ba ani té lidské spravedlnosti; a celá ta věc, že Bůh je správně uctíván, prospívá člověku, nikoli Bohu. Vždyť také nikdo neřekne, že udělal něco pro studánku, jestliže se z ní napije; nebo pro světlo, bude-li vidět. A jestliže dávní patriarchové, jak nyní Boží lid čte, ale nejedná, obětovali jinak, t. j. dobytčí žertvy, nelze tomu rozumět jinak, nežli že jimi bylo naznačeno, co se děje v nás, tak abychom se spojili s Bohem a k témuž cíli napomáhali bližnímu. Je tedy oběť viditelnou svátostí, t. j. svatým znamením neviditelné oběti. Proto ten kajícník u proroka nebo prorok sám, hledaje Božího slitování pro svoje hříchy, praví: „Kdybys byl chtěl oběť, byl bych ji jistě dal; v zápalných obětech nebudeš míti zalíbení. Obětí Bohu je duch zkormoucený; srdcem zkroušeným a poníženým Bůh nepohrdne“ (Ž. 50,19n).

Všimněme si, jakým způsobem si podle těchto slov Bůh přeje oběti, když prý oběť nechce! Nechce tedy oběť zabitého dobytčete, ale chce oběť zkrouženého srdce. Tedy tím, co prý nechce, je naznačeno už to, co podle dalšího chce. Bůh nechce ony oběti tak, jak si to pošetilí představují, jako by je chtěl pro svůj požitek. Neboť kdyby nechtěl, aby těmi obětmi, jichž si zdánlivě přál jako příjemných, byly naznačeny ty, které chce (mezi něž patří: srdce zkroušené a ponížené kající bolestí): jistě by byl ve Starém Zákoně nedal stran oněch obětí přikázání. A proto musely být v příhodný a určený čas už změněny, aby se nemyslelo, že jsou samému Bohu žádoucí nebo alespoň kvůli nám příjemné, a ne spíše to, co je jimi naznačeno. Proto praví i na jiném místě v jiném žalmu: „Budu-li lačněti, neřeknu ti; neboť můj jest okrsek zemský i jeho plnost. Či snad budu jísti maso býků a píti krev kozlů?“ (49,12n). Jako by říkal: „Jistě bych na tobě nechtěl těch věcí, které mám v moci, kdybych jich potřeboval.“ Níže dodává, co to znamená: „Obětuj Bohu oběť chvály a plň Nejvyššímu svoje sliby; a vzývej mne v den soužení a vytrhnu tě a budeš mne velebit“ (t. 14n).

Podobně praví u jiného proroka: „Čím získám Hospodina, čím si nakloním svého nejvyššího Boha? Zdali ho získám zápalnými obětmi, roč-

ními býčky? Zdali mne Pán přijme pro tisíce beranů nebo pro desetitisíce tučných kozlů? Zdali mu mám dáti svého prvorozence za svoji bezbožnost, plod svého života za hřích své duše? Zdali ti bylo zvěstováno, člověče, dobro? Či co od tebe vyžaduje Hospodin, než abys jednal spravedlivě a miloval milosrdenství a byl hotov choditi s Pánem Bohem svým?" (Mich. 6,6nn). I ve slovech tohoto proroka je obojí rozlišeno a je tu vysloveno dost jasně, že Bůh nevyžaduje oněch obětí, označujících ty oběti, kterých Bůh vyžaduje. V epištole k Židům se praví: „Nezapomínejte činiti dobře a děliti se; neboť takovýmito obětmi se zalíbíte Bohu" (13,6). A slovy „Milosrdenství chci spíše než oběť" (Os. 6,6) nesmíme rozumět nic jiného, nežli že jedné oběti jest dána přednost před druhou; neboť to, čemu všichni říkají oběť, je znamením oběti pravé. Pravou obětí je však milosrdenství; proto byla řečena slova, která jsem před chvilkou uvedl: „Takovýmito obětmi se totiž zalíbíte Bohu". Tedy všecka ta rozmanitá Boží přikázání, týkající se služby ve svatostánku nebo v chrámu, vztahují se symbolicky k milování Boha a bližního. Neboť „na těchto dvou přikázáních", jak stojí psáno, „záleží celý Zákon i proroci."

6. O pravé a dokonalé oběti.

Proto je pravou obětí každý skutek, který konáme, abychom se spojili svatým společenstvím s Bohem, nacílený tedy k tomu nejvyššímu dobru, jímž můžeme býti skutečně blaženi. Tudíž ani to milosrdenství, kterým pomáháme člověku, není obětí, neděje-li se pro Boha. Neboť i když je oběť přinášena člověkem, je přece božskou věcí, takže staří Latiníci je také tímto názvem pojmenovali. Proto jest obětí i člověk, ve jménu Božím zasvěcený a Bohu zaslíbený, nakolik světu odumře, aby žil Bohu. Vždyť i to patří k milosrdenství, které každý sám sobě prokazuje. Proto je psáno: „Milosrdenství měj se svou duší, líbě se Bohu" (Sir. 30,24). Také když uměřeností trestáme svoje tělo, činíme-li to pro Boha, jak jsme povinni, abychom nepropůjčovali svých údů hříchu za nástroj nepravosti, nýbrž za nástroj spravedlnosti Bohu (Řím. 6,13), je to obětí. K tomu vyzývá apoštol slovy: „Proto vás zapřisahám, bratří, skrze milosrdenství Boží, abyste vydali tělo své v oběť živou, svatou, Bohu libou, by to bylo duchovní bohoslužbou vaší" (t. 12,1n). Jestliže tedy tělo, jehož duše užívá jako nižšího služebníka a nástroje, jest obětí, jakmile se jeho dobré a správné užívání odnáší k Bohu, oč více se stává obětí duše, jakmile se povznáší k Bohu, aby roznícena ohněm jeho lásky odložila způsobu svět-

ské žádostivosti a přizpůsobila se jemu, neměnné podstatě, líbíc se mu tím, co z jeho krásy obdržela! To dokládá apoštol v dalším slovy: „A nepřizpůsobujte se tomuto světu; ale přetvořte se obnovou své mysli, abyste zkoušeli, co jest vůle Boží, co jest dobré a příjemné a dokonalé!"

Když tedy pravými obětmi jsou skutky milosrdenství vůči nám samým nebo vůči bližním, pokud se odnášejí k Bohu, a když se skutky milosrdenství nedějí pro nic jiného, než abychom byli zproštěni bídy a tudy byli blaženi, což se uskutečňuje výhradně tím dobrem, o němž se praví: „Pro mne však je dobrem spojení s Bohem" (Ž. 72,28), - dochází skutečně k tomu, že ta celá vykoupená obec, t. j. shromáždění a společenství svatých, je obětována jako obecná oběť Bohu skrze velikého kněze, který obětoval také sám sebe v umučení za nás, abychom byli tělem tak veliké hlavy, přijav podobu služebníka. Tu totiž obětoval, v té byl obětován, protože prostředníkem jest vzhledem k ní, v ní je knězem, v ní jest obětí. Když nás tedy apoštol napomenul, abychom svoje tělo vydali v oběť živou, svatou, Bohu libou, v duchovní službu naši a abychom se nepřizpůsobovali tomuto světu, nýbrž se přetvořiti obnovou své mysli, abychom zkoušeli, co jest vůle Boží, co je dobré a příjemné a dokonalé, kteroužto celou obětí jsme my sami, pravil: „Neboť skrze Boží milost, mně danou, pravím všem, kdo jsou mezi vámi, aby nesmýšleli výše, nežli se smýšleti sluší, nýbrž aby smýšleli skromně, a to podle míry víry, kterou Bůh každému udělil. Jako totiž v jednom těle máme mnoho údů, ale všechny údy nemají týž úkol, tak i my, počtem mnozí, jsme jedním tělem v Kristu; jednotlivci však navzájem údy jeden druhého, majíce podle milosti nám udělení dary rozdílné" (Řím. 12,3nn). To jest oběť křesťanů: „Počtem mnozí, jediné tělo v Kristu." Tu také hojně obětuje církev ve svátosti obzvláštní, věřícím známé, kterou se naznačuje, že v té věci, kterou obětuje, se obětuje sama.

7. Že svatí andělé nás milují takovým způsobem, že z nás chtějí mít ctitele jediného pravého Boha, nikoliv svoje.

Ti nesmrtelní a blažení obyvatelé nebeských sídel, kteří se radují z účastenství na svém Stvořiteli, jehož věčnost jim dává bezpečí, jehož pravda jim dává jistotu a milost svatost, milujíce milosrdně nás smrtelné a bídné, abychom byli nesmrtelnými a blaženými, právem nechtějí, abychom obětovali jim, nýbrž tomu, jehož obětí se cítí spolu s námi i oni. S nimi jsme totiž jedinou boží obcí, jíž se praví v žalmu: „Přeslavné věci se o tobě praví, obci Boží" (86,3), jejíž jedna část v nás dlí v cizině, druhá v nich při-

náší pomoc. Z oné nebeské obce, kde jest pomyslným a neproměnným zákonem Boží vůle, z oné tak říkajíc nebeské rady (neboť tam se vchází v radu o nás) sestupuje k nám prostřednictvím svatých andělů svaté Písmo, kde čteme: „Kdo obětuje bohům, kromě jediného Hospodina, bude vyhlazen" (Ex. 22,20). Tomuto Písmu, tomuto zákonu, takovýmto přikázáním vydaly svědectví takové veliké zázraky, že je sdostatek jasné, komu máme obětovat po vůli nesmrtelných, kteří nám přejí totéž, co sobě.

8. O zázracích, kterými ráčil Bůh také skrze anděly ověřiti svoje sliby, aby posílil víru zbožných.

Kdybych připomínal věci příliš staré, bude se zdáti, že sahám dále, než je třeba: které zázraky se staly na ověření Božích zaslíbení, jimiž před tisíci lety předpovídal Abrahamovi, že v jeho semeni budou požehnáni všichni národové země. Vždyť kdo by nežasl, kterak tomu Abrahamovi porodila syna neplodná manželka v tom vysokém věku, v němž by ani plodná žena rodit nemohla, a kterak při obětování Abrahamově plamen, spadlý s nebe, proběhl mezi rozdělenými žertvami, a kterak zase tomu Abrahamovi byl anděly předpověděn s nebe pocházející požár Sodomy - anděly, které v lidské podobě pohostinnu přijal a od nichž obdržel Boží zaslíbení o příštím potomstvu - a kterak těsně před tím požárem byl týmiž anděly zázračně ze Sodomy zachráněn Lot, syn jeho bratra, jehož manželka, cestou se ohlížejíc a byvši náhle proměněna v solný sloup, stala se mystickou výstrahou, aby nikdo na cestě svého zachránění netoužil po minulosti!

A což ty veliké věci, které se divuplně sběhly už v Egyptě skrze Mojžíše, aby lid Boží byl vyrván zpod jha otroctví, když mágové Faraona, t. j. egyptského krále, který ten lid svým panstvím utiskoval, směli dělat některé divy proto, aby ještě divněji byli překonáni! Oni je totiž dělali pomocí kouzel a magických zaříkadel, kterým se věnují zlí andělé, t. j. démoni; Mojžíš však je snadno přemohl, stejně mocně jako spravedlivě, ve jménu Boha, stvořitele nebe i země, a s pomocí andělů. Konečně, když mágové při třetí ráně byli bezmocni, byl skrze Mojžíše ve velikém řádu tajemství dovršen počet ran na deset; jimi se obměkčilo tvrdé srdce Faraonovo i Egypťanů, takže Boží lid propustili. Leč brzy je to mrzelo; a když se pokoušeli odcházející Hebreje dohonit, tu zatím co tito po suchu přecházeli rozděleným mořem, byli oni zatopeni a pohlceni vodou, vracející se s obou stran na svoje místo.

Založily tedy dvě obce dvě lásky, pozemskou totiž sebeláska až ke zhrzení Boha, nebeskou pak láska k Bohu až ke zhrzení sebe. Dále: ta prvá se chlubí sama sebou, druhá Pánem. Ona totiž hledá slávy u lidí; pro tuto však je největší chloubou Bůh jako svědek svědomí. Prvá v chloubě zvedá svou hlavu, druhá praví svému Bohu: „Jsi mou chloubou, a pozvedáš mou hlavu" (Ž. 3,4). Té prvé panuje panstvíchtivost v jejích knížatech nebo v podrobených národech; v této si slouží navzájem stejně představení jako podřízení, tito poslušností, oni péčí. Ta prvá miluje ve svých vládcích svoji sílu; druhá praví svému Bohu: „Chci tě milovat. Pane, moje sílo!" (Ž. 17,2). V prvé šli její mudrci, žijící podle člověka, za dobrem tělesným nebo duševním nebo obojím, anebo, dovedli-li někteří poznati Boha, „neoslavili ho jako Boha, ani mu nepoděkovali, ale zmarněli ve svých myšlenkách a zatemnilo se srdce jejich; říkajíce, že jsou moudří," (t. j. vynášejíce se ve své moudrosti, ovládnuti pýchou) „stali se pošetilci, a zaměnili slávu neporušitelného Boha za podobu obrazu porušitelného člověka a ptactva i čtvernožců a plazů" (vedli totiž národy k uctívání takovýchto model, nebo jich v tom následovali), „a ctili a sloužili tvorstvu místo Tvůrci, jenž má býti veleben na věky" (Řím. 1, 21 nn.); v druhé však není žádné lidské moudrosti mimo zbožnost, jež správně uctívá pravého Boha, očekávajíc ve společnosti svatých lidí i andělů za odměnu to, „aby byl Bůh všecko ve všem" (1 Kor. 15, 28).

KNIHA XV.

1. O dvou řadách lidského pokolení, spějícího od počátku k odlišným cílům.

O rajském štěstí neb o samém ráji i o životě prvních lidí v něm a o jejich hříchu i potrestání je mnoho různých názorů, mnoho spisů. I my jsme v předešlých knihách o těchto věcech pojednali, a to podle svatých Písem, buďto jak jsme v nich četli nebo co jsme z nich mohli vyvodit. Leč kdyby se tyto věci měly zkoumat zevrubněji, vedlo by to k mnoha mnohostranným pojednáním, které by zabraly více svazků, než jich připouští toto dílo i čas; toho nemáme tak nazbyt, abychom se museli zdržovat u všeho, po čem by se mohli shánět lidé, kteří mají plno prázdně i pochybností a více pohotovosti k vyptávání nežli schopnosti k chápání.

Přesto se domnívám, že jsme už učinili zadost vážným a nesnadným otázkám o počátku světa či duše či samého lidstva, jež jsme rozdělili ve dvě skupiny: jednu těch, kteří žijí podle člověka, druhou těch, kteří žijí podle Boha; nazýváme je mysticky také dvěma obcemi, t. j. dvěma lidskými společnostmi, z nichž jedna je předurčena k věčnému kralování s Bohem, druhá ke snášení věčného trestu s ďáblem. Ale to je jejich konec, o kterém budeme mluvit později. Nyní pak, protože je pověděno dosti o jejich vzniku - ať už u andělů, jejichž počtu neznáme, nebo u první lidské dvojice - musíme, tuším, přikročiti k jejich dějinám, sahajícím od té chvíle, kdy ti dva začli plodit, až po ten čas, kdy se lidé rozmnožovati přestanou. Neboť celá tato doba čili věk, ve kterém odcházejí umírající a nastupují narození, je dějinami těchto dvou obcí, o kterých jednáme.

Tedy z těch dvou prarodičů lidského pokolení se nejdříve narodil Kain, patřící k obci lidské; později Abel, patřící k obci Boží. Neboť podle slov apoštolových pozorujeme na jedinci, kterak „není dříve to, co jest duchovní, nýbrž to, co jest živočišné, potom, co jest duchovní" (1 Kor. 15,46); proto každý jednotlivec, rodě se z rodu odsouzeného, nejdříve je nutně po Adamovi zlý a tělesný; pakli znovuzrozením v Kristu pokročí,

Avšak toto osvobození, kterého se dosahuje buďto na vlastní modlitby nebo na přímluvy svatých, má ten následek, že člověk není uvržen do věčného ohně - ne ten, že by z něho byl dříve či později vytržen, jakmile tam bude jednou uvržen. Sice to, co stojí psáno o tom, kterak dobrá země dává hojný užitek, jedna třicetinásobný, druhá šedesátinásobný, jiná stonásobný (Mat. 13,8), znamená podle některých vykladačů to, že svatí zachraňují lidi podle různého stupně svých zásluh, jeden třicet duší, druhý šedesát, třetí sto; ale to se podle jejich pojetí stane v den soudu, ne po soudu. Jednou si kdosi všiml, jak si lidé proto převráceně slibují beztrestnost, jelikož na ten způsob by mohli být osvobozeni vlastně všichni; i řekl jim prý velice vtipně, že mají raději žíti dobře, aby se každý octl mezi těmi, kteří budou orodovat za osvobození druhých - sice jich prý bude tak málo, že každý dovrší svůj počet na třicet či na šedesát či na sto velmi rychle a zbude množství těch, kteří už nebudou moci na jejich přímluvu býti z těch trestů vyrváni; a mezi nimi se může octnout každý, kdo si v liché troufalosti slibuje užitek z cizího přičinění.

Tímto jsem snad odpověděl dostatečně na omyly těch, kteří sice nepohrdají autoritou svatých Písem, jež mají společně s námi, ale chápou je špatně a myslí, že se stane to, co sami chtějí, ne to, co ona říkají. Odpověděvše jim tedy takto, končíme tuto knihu, jak jsme slíbili.

KNIHA XXII.



1. O založení andělů i lidí.

Jak jsme slíbili v předešlé knize, bude tato poslední kniha celého díla obsahovat výklad o věčné blaženosti Boží obce. Ta nedostala jméno „věčná" pro nějaký dlouhý věk, který by trval řadu století a jednou skončil, ale - jak je psáno v evangeliu - „jejího království nebude konce" (Luk. 1,33). Také to nebude tak, že by jedni odcházeli umírajíce a druzí zrozením přicházeli, takže by se na ní jevila jakási ustavičnost, jako když na stromě, který se odívá listím, na pohled zůstává tatáž zeleň, zatímco jedny listy vadnou a padají a druhé, rašící hned pod nimi, udržují zdání stínu; v té obci budou všichni občané nesmrtelní, ježto i lidé dojdou toho, čeho svatí andělé nikdy nepozbyli. To učiní všemohoucí Bůh, její zakladatel. Neboť to slíbil a lháti nemůže, a aby zjednal víru i tomu, učinil už mnoho skutků, i takových, které slíbil, i těch, které neslíbil. On je to totiž, který na počátku založil svět, plný všech dobrých věcí, viditelných i pomyslných. V něm nestvořil nic lepšího nad duchy, jež obdařil rozumem i schopností jej nazírat a chápat, a spjal je v jediné společenství, které jmenujeme svatou a nadzemskou obcí; tím, co jim v ní dává život i blaho, je pro ně sám Bůh, jsa jaksi jejich společným životem i výživou. On dal téže rozumné bytosti svobodnou vůli, takovou, aby zamane-li si opustit Boha, svoji to blaženost, byla ihned stižena neštěstím; a ač věděl, že někteří andělé to nesmírné dobro opustí z pýchy, ve které si budou chtít stačit k blaženému životu sami, přece jim tu možnost neodňal, seznávaje, že jest svrchovanější a lepší využívat i zla k dobrému nežli nenechávat ke zlu dojíti. Toho zla by vůbec nebylo, kdyby si je bývala nezpůsobila proměnlivá bytost sama, ač dobrá a stvořená nejvyšším Bohem, neproměnným dobrem, který všecka dobra stvořil; a usvědčuje ji i ten její hřích, že byla stvořena s přirozeností dobrou. Nebýt totiž toho, že i ona je velikým dobrem - třebaže ne tak velikým jako Stvořitel - nemohlo by pro ni být opuštění Boha, jakoby jejího světla, opravdu zlem. Neboť zrovna jako slepota je vadou

zraku a zrovna jako právě to ukazuje, že oko bylo stvořeno k patření do světla, takže i tou svou vadou se jeví ještě zřetelněji proti jiným údům jakožto orgán pojímající světlo (jinak by pro ně nebylo vadou, že světla postrádá): nejinak bytost, která požívala Boha, ukazuje svoji původní výbornost právě tou vadou, ve které je nešťastna proto, že Boha nepožívá. On potrestal dobrovolný pád andělů velespravedlivým věčným neštěstím, kdežto ostatním, kteří v tom nejvyšším dobru setrvali, daroval jako odměnu za to setrvání právě jistotu, že v něm setrvají bez konce.

On stvořil spravedlivým i člověka, obdařiv ho touže svobodnou vůlí, živočicha sice zemského, ale hodného nebe, přidrží-li se svého Tvůrce, hodného však i neštěstí, opustí-li ho, a to neštěstí takového, jaké je takové bytosti přiměřené.

I o něm věděl, že zákon Boží přestoupí, Boha opustí a tak zhřeší; přesto mu možnost svobodného rozhodování neodňal, věda přitom předem, jak jeho zlého sám využije k dobrému: odsoudiv smrtelné plémě po právu a spravedlnosti, shromažďuje svou milostí tolik lidu, co by nahradil a vyplnil tu část andělů, která padla, a aby tak ona milená a nadzemská obec nebyla co do počtu svých příslušníků zkrácena, ba snad aby se těšila počtu ještě vyššímu.

2. O věčné a nezměnitelné vůli Boží.

Zlí sice páchají mnoho věcí proti Boží vůli; ale jeho moudrost je tak hluboká a jeho moc tak veliká, že všecko, co se na pohled jeho vůli příčí, směřuje k těm výsledkům či koncům, které sám předzvěděl jako dobré a spravedlivé. Když tedy říkáme, že Bůh svoje rozhodnutí mění, na př. když se rozhněvá na ty, ke kterým byl shovívavý: to se mění spíše oni než on a v tom, co zakoušejí, spatřují jaksi změnu jeho - asi jako když se mění slunce, je-li oko poraněno, a není už hřejivé a příjemné, nýbrž palčivé a protivné, ačkoli samo u sebe zůstává takové, jaké bylo.

Mluví se také o té Boží vůli, kterou uskutečňuje v srdci těch, kdo poslouchají jeho přikázání, a o které dí apoštol: „Je to totiž Bůh, který ve vás působí i chtění" (Fil. 2,13). Zrovna jako neslove Boží spravedlností jenom ta, jíž je spravedliv on sám, ale i ta, kterou on uskutečňuje v člověku, který je jím ospravedlňován: nejinak se zve jeho zákonem i ten, který je spíše zákonem lidským, ale je dán od něho; neboť slova: „Ve vašem zákoně je právo" (Jan 8,17) pronesl Ježíš určitě k lidem, kdežto na jiném místě čteme: „Zákon jeho Boha je v jeho srdci" (Žalm 36,31). Ve smyslu této

vůle, kterou Bůh uskutečňuje v lidech, se mluví i o chtění, kterým nechce on sám, ale působí, že tak chtějí jeho věřící; podobně se říká, že něco poznal, ačkoliv to dal poznati těm, kteří to neznali. Praví-li totiž apoštol: „Nyní však, znajíce Boha, ano jsouce poznáni od Boha" (Gal. 4,9), nesmíme si představovat, že je Bůh poznal tehdy - vždyť je znal předem, před ustanovením světa (1 Petr 1,20); ale tehdy způsobil, aby byl poznán, a proto je tu řečeno, že je tehdy poznal. O takovýchto mluvních obratech jsem pojednal už v předešlých knihách, jak si vzpomínám. Tedy ve smyslu této vůle - o které říkáme, že jí chce Bůh věci, které dává chtít jiným, kteří budoucnost neznají - Bůh mnoho chce, aniž to koná.

Neboť jeho svatí si přejí svatou vůlí, kterou jim vnukl, mnoho věcí, které se neuskutečňují; na př. modlí se zbožně a svatě za některé lidi a on jim nesplní, oč prosí, ačkoli sám jim svým svatým Duchem vnukl toto rozhodnutí k modlitbě. A tudíž, když svatí podle Boha chtějí a modlí se, aby byl někdo spasen, můžeme s použitím toho slovního obratu říci: „Bůh to chce, ale nekoná," říkajíce, že chce ten, který způsobil, aby oni chtěli. Ale ve smyslu té své vůle, která je věčná zrovna jako jeho předzvědění, stvořil opravdu na nebi i na zemi všecko, co chtěl, nejenom věci minulé či přítomné, ale i budoucí. Avšak dokud nenastane čas, kdy se má po jeho vůli stát něco, co předzvěděl a zařídil přede všemi časy, říkáme: „Stane se, až to bude vůle Boží"; pakli neznáme nejen dobu, kdy se to má stát, ale ani to, zdali se to stane, říkáme: „Stane se, bude-li to vůle Boží" - ne že by tehdy Bůh učinil nové rozhodnutí, kterého v něm nebylo, ale protože to, co je v jeho neproměnné vůli od věčnosti připraveno, nastane tehdy.

3. O přípovědi věčné blaženosti pro svaté a věčného trápení pro bezbožné.

Tedy - abych pominul to množství jiných dokladů - zrovna jako se nyní před našima očima splňuje v Kristu to, co zaslíbil Bůh Abrahamovi, řka: „V tvém semeni budou požehnány všecky národy" (Gen. 22,18): tak se splní i to, co slíbil témuž jeho semeni, mluvě ústy proroka: „Vstanou ti, kteří byli v hrobech" (Is. 26,19), jakož i: „Bude nové nebe a nová země a nebudou vzpomínat na předešlé, ani na mysl jim to nevstoupí, nýbrž naleznou v ní radost a jásot. Hle, já obrátím Jerusalem v jásot a lid svůj v radost; i budu jásat v Jerusalemě a radovat se ve svém lidu a nebude v něm více slyšeti hlas pláče" (t. 65,17 nn.), nebo připomínaje témuž proroku, co předpověděl skrze proroka jiného: „V ten čas bude spasen tvůj lid, každý, jehož jméno se najde v knize, a mnozí z těch, kdo spí pod pra-